

კიბა აბაშიძე

და

მისი ფარ-ხმალი

ბ. კიბა აბაშიძე და მისი შარ-ხმალი.

„ქართველი ბავშვები გინებით ამოიდგმენ ხოლმე ენას: ჯერ სანამ „დედას“ ან „მამას“ გამოთქვამდნენ, „დედა-ძალოს“ „მამა-ძალოს“ იძახიან. და სწორედ ასე მოსდით ჩვენ ახალგაზდა მწერლებსაც: აიღებენ თუ არა კალამს ხელში, პირველად უთუოდ ჩემ კილვა-კიცხვას მოჰყვებიან ხოლმეო“. ასე სთქვა ერთხელ აკაკიმ და არც უხუმრია. რომ გადავათვალიეროთ ამ ნახევარ საუკუნის ჩვენი ჟურნალ-გაზეთები, ბევრს მაგალითს ვნახავთ. რაღაც „სიმბოლოდ“ გადაქცეულა ეს უხიაგობა! თითქოს უამისოდ ნება არ ჰქონათ ახალგაზდებს, რომ სამწერლო ასპარეზზე გამოსულიყვნენ!.. და რა მიზეზია? რით უნდა აეხსნათ ეს? ზოგიერთები ბავშურის თავმოყვარეობით და საიდვილო კულაბზიკაობით ხსნიან ამას, მაგრამ მე კიდეც სხვა აზრისა ვარ!.. ამ ჩვეულებას სხვა სარჩულიც უძევს: თვითონ, თქვენი უმოზრჩილესი ერთი მათგანი ვარ! მაგრამ არც „ბავშურ თავმოყვარეობით“ და არც „კულაბზიკაობით“

არ მომსდგომი, წერას დაწყებისთანავე, აკაკის ნი-
შანში ამოღება. მერზენი სულ სხვა იყო: დავბრუნ-
დი თუ არა უცხო ქვეყნიდან, რასაკვირველია, მეც
ჩვენ მწერლების წრეს მივატანე და იმათ ვუგდებდი
ყურს! უმეტესობა სულ აკაკიზე ლაპარაკობდა: დას-
ცინოდენ მის უნიჭობას, უმეცრებას, ზარმაცობას,
უსაქმურობას და ფუქსაფატობას!.. და ისე გამომი-
ქექეს ყურები, რომ სწორედ გამლალეს და სურვი-
ლი დამეკარგა პირიდად აკაკის გაცნობისა, და აღარც
მისი ნაწერებისათვის მითხოვებია გრძნობა-გონება.
ავჰყევ ფეხის ხმას და მართლაც, თვით აკაკის თქმის
არ იყოს, კაჭკაჭივით ვიმეორებდი ბევრ რამეს მის
შესახებ. და ერთი დიდი სტატიაც გამოვაცხვე სა-
წინააღმდეგოდ: მის „პატარა კახს“ უაზრო და უნი-
ჭო კომპილაცია დავუძახე და ის მარტოც რომ აღარ
ვაკმარე, საზოგადოდაც გავჰყარ-გამოვჰყარ. წრემ
ძალიან მომიწონა!.. დიდ ნიქს მიქაღდენ კრიტიკო-
სობისას და მეც დავრწმუნდი, რომ აკაკის წესი აგე-
ბულია და დღეიდან კრინტსაც ვერ დასძრავს-მეთ-
ქი!.. მაგრამ წარმოიდგინეთ ჩემი გაკვირვება, ის მა-
ინც თავისას არ იშლიდა და ჩემგან გინებას-კი ყუ-
რადღებდასაც არ აქცევდა! იცოდა, რომ მე ვიყავი
მისი დამწერი, მაგრამ ჩვეულებრივის ზრდილობია-
ნობით, ღიმილითა და ალერსით შემეყრებოდა ხოლ-
მე, თითქოს ბაღდთან ჰქონდეს საქმე. ამან ისე შე-
მაძულა მისი თავი, რომ მის ნაწერებს აღარც-კი

ვკითხულობდი. და თუ როგორმე წავიკითხავდი, მარტო იმ განზრახვით, რომ მისი ნაწერებიდან პწკარსა და პწკარს შუა ის ამომეკითხა, რაც ავტორს ფიქრადაც არ ჰქონია და მე-კი მსურდა, რომ ყოფილიყო. დიდ ხანს, ასე, ამ გვარად, შეცდომით, მაგრამ სრულიად გულწრფელად-კი, მეც ვიყავი ჩაბმული აკაკის მოწინააღმდეგე წრის ფერხულში და ყველაზე უფრო გულს მოდგინებდაც „ვჯუწყალობდი“.

„კრებული“ რომ გამოიცა, იმას, რასაკვირველია, ჩვენი კიჟინაც თანვე დაჰყვა. ერთხელ თავმოყრილი რომ ვიყავით, შეჰმოვიდა ჩვენთან ბატონი ანტონ ფურცელაძე და მოგვამბა: „კაცო! რა დამართნია ამ აკაკის? ნათქვამია: „თვით არ იყო ძმარიო და მიემატა წყალიო!“ აქამდინ ლექსის გაწყობა მაინც იცოდა და არცა-რა ენახს უშავდა-რა! და ახლა-კი ამათშიაც კოჭლობსო: რაღაც ერთი სისულელე დაუწერია „მედია“, რაღა ტრედიაკოვსკი და რაღა ისო, მიმართულების უქონლობა და უაზრობა უნიკობა, ეს ხომ ყველა ჩვეულებრივია, მაგრამ სასაცილო ის არის, რომ ჩვეულებრივად მესტვირული ლექსებიც ველარ მოუხერხებია და ენაც იმერულად წაუბილწაესო“. ხომღელს ეწყინა და უბასუხა: „მათ თხზულების ღირსებაზე მე თქვენ ბაასს არ გაგიწევთ, თუმცა-კი არ გეთანხმებით!.. ნება გაქვსთ თქვენებურად გაიგოთ და აძაგოთ... მაგრამ, თუ შეიძლებოდეს, ერთი გეიჩვენეთ ამ თხზულებიდან“.

თანა აღგილი, რომელიც ავტორის ლექსის უვარგისობას და ენის უცოდინარობას ამტკიცებდესო“. გადმოუღო „კრებული“, სადაც „მელია“ იყო დაბეჭდილი და მისცა ხელში. ანტონმა ბევრი ატრიალა, ხან აქ ამოიკითხა, და ხან იქ, მაგრამ ვერსად მიაგნო და ბოლოს სთქვა: „დალახეროს ღმერთმა!.. მე სწორე გითხრათ, არ წამიკითხავს, მაგრამ ილოამ წაგვიკითხა გუშინ და ბევრიც გვაცინაო. ასე ხელად ვერ წავატყდი და მერე მოენახავო“. ხომლელმა გაიცინა, გადააქნია თავი და მოგვშორდა.

ხომლელის გაცხარებამ და აკაკისთვის თავგამოდებამ გამაკვირვა, მით უმეტეს, რომ ერთხელ ისიც ჰბეჭდავდა აკაკის შესახებ სტატიებსა და კარგად ვერ იხსენიებდა ზოგიერთ მის ნაწერებს. ესეები ყველა ვპკითხე მეორე დღესვე ხომლელს რომ შევხვდი, და იმანაც ასე მიპასუხა:

— ჩვენი შეცდომა ის არის, რომ მესამოცე წლების მოღვაწეებს ჩვენ მარტო განაგონობით ვიცნობთ და ესჯით. მართალია, მეც ბევრი რამ დაესწერე აკაკიზე, მაგრამ მაშინ კარგად არ ვიცნობდი მის მოღვაწეობას, და საზოგადოდ აღსარებულ აზრს მღუკ ასე თუ ისე ჩათრეული ვყავდი. ბოლოს, როცა ჩემს საკუთარ გრძნობა-გონებას მივენდვე და მისი ნაწერები იმ თავიდან ამ ბოლომდე გაესინჯე, აზრი ~~მეც~~ ცვალე, და აქ საძრახისიც არა არის რაო!.. და

შენც გირჩევ, სხვების ხმას ნუ აჰყოლიხარ და შენ
კკუას დაუჯერო.

ამ მეგობრულ რჩევის შემდეგ, მე მართლაც
მოვჰკიდე ხელი ქართულ ჟურნალ-გაზეთებს და, რაც-
კი რამ უწყერიათ ჩვენ მეთაურებს, გადავიკითხე. რო-
გორც სხვები ყველა, ისე აკაკიც შესწავლილი და
გათვალისწინებული მყავს. მაშინ, როდესაც მეც
აკაკის მოწინააღმდეგე რაზმში ვერიე, ბევრჯელ მი-
ფიქრია: რა ამბავია, რომ ჩვენ ასე გულმოდგინედ
ხალხის თვალში აკაკის ყოველ გვარად დამდაბლებას
ესცდილობთ და ხალხი-კი მაინც თავისას არ იშლის:
სულ სხვა თვალთ უყურებს და უფრო და უფრო
მალლა აყენებს-მეთქი? ვერ ამეხსნა და არც დღემდე
მექნებოდა ახსნილი, თუ „ხომლეღის“ რჩევა არ და-
მეჯერებია, ჩემ საკუთარ გრძნობა-გონებას არ მიენ-
დობოდი და არ გადამეთვალისწინებია ჩვენი ამ ნახე-
ვარ საუკუნის ჟურნალ-გაზეთები. აი რა დაეინახე:

1) არავის ისე არ შეუსისხლ-ხორცებია ხალხის
ჭირი და ღვინო, როგორც ბ. აკაკის!—ხალხის გვერდ-
ში მდგარა და არც ერთი მისი საჭიროება უბასუ-
ხოდ არ დაუგდია. ამ ნახევარ საუკუნის განმავლო-
ბაში, არ ყოფილა ჩვენში მისთანა რამ გამოცემა,
არც ქართული და არც უცხო, რომ აკაკის მონა-
წილეობა არ მიეღოს!.. არ ყოფილა მისთანა არა თუ
წელიწადი, თითქმის დღეც-კი, კალამი ხელიდან გა-
ეგდოს!.. რომ შევაგროვოთ აკაკის ნაშრომი, მისი

რაოდენობა და სიუხვე, გაგვაკვირვებს!.. იმას ერთს მარტო მეტი უწერია, ვიდრე სხვებს ყველას ერთად შეერთებულად. და მაშ ამისთანა კაცის ფუქსავატობას და ზარმაცობას დაიჯერებდა ხალხი?

2) მაშინ, როდესაც სხვების ნაწერები რეკლამებით გამოდიოდა და აკაკისა-კი იფოლებოდა, აკაკის ნაწერები, კიდევ მაინც, თავის თავად ჰპოულობდნ მკითხველებს, ხალხს გულის სიღრმემდე სწვდებოდნ, აღელვებდნ და ამოძრავებდნ... ზოგი მისი ნაწერები საარაკოდ რჩებოდა ხალხში და ზოგიც სასიმღეროდ. და ამის შემდეგ განა დაგვიჯერებდნ აკაკის უნიჭობას და უმეცრებას?

3) მოუსვენარია, უხასიათოა, იკბინება, მოსვენებას არავის აძლევსო, რომ გაეიძახოდით და ღღესაც კიდევ ზოგიერთები იმეორებენ... აბა, ერთი, გვიბრძანეთ, ვისთან რა პირადობა ჰქონია? და ან საზოგადო საქმეების გამო ვისთან მოქცეულა უზრდელად და უკადრისი ვისზე რა უთქვამს? პირ აქით სულ სხვას გვიმტკიცებენ ფაქტები: პირველად სულ სხვებს გამოუღაშქრებიათ აკაკის საპირდაპიროდ მოსისხრად, და აკაკის-კი ათზე ერთი პასუხი თუ გაუცია, ისიც გაკვრა-გაკენწვლით. და თუ ის, თითქმის, ხუმრობით და აგდებით განატყოვრცი რამ, ისე მწარედ მოხვედრია მის მოპირდაპირეს, რომ წყლული საშვილიშვილო ნაღველ-მწარედ ჩადგომია გულში, რა მისი ბრალია?.. ეს შეხლა-შეტაკება უფრო

გაუგებრობას გამოუწვევია ხოლმე, როგორც სჩანს. ბევრჯელ ისეთი აზრი წამოუთქვამს ბ. აკაკის ვისამე ან რისამე შესახებ, რომ უმეტესობას ეკლად ჩხვლეთია თვალსა და ყურში, დაუციათ კიჟანა და ბოლოს-კი, რომ გაუვლია რამოდენიმე წელიწადს, მერე იგივე, აკაკისაგან წინეთ გამოთქმული და უმეტესობისაგან დაწუნებული აზრი, თავის თავად დიდის თავ-მოწონებით გაუმეორებიათ, ვითომც ახალი რამ, და თავისი წინანდელი აზრები-კი, აკაკის ნათქვამად უქორავთ ხალხში. ამ გვარი მაგალითები ბევრია ჩვენ მწერლობაში და ყველას შეუძლია შეამოწმოს,—ხალხსაც, ალბად, შეუმოწმებია, რომ მის მოწინააღმდეგეებს არ ეთანხმება! საკვირველია საზოგადოდ ხალხი!! ერთხანად რომ ყურში რამე ჩაეწვეთება, შეიძლება კიდევ დაიჯეროს, მაგრამ საბოლოოდ-კი არას გადასწყვეტს, სანამ თავის თავად უტყუარს საბუთს არ დაიჭერს ხელში. და რალაი-კი დარწმუნდება რამეზე, მერე მისი შერყევა შეუძლებელია!.. და მაშ რა გასაკვირველია, რომ ჩვენმა ხალხმა თავის თვალთ უყუროს აკაკის და უყვარდეს?.. მე მოგახსენებთ არა იმ ერთ და ორ ზოგიერთებზე, მოედანზე რომ გამომხტარან და „ასკინკილა!“ თამაშობენ, არამედ მთელ ხალხზე!..— აბა მიბრძანდით გინდ შორეულ, მიყრუებულ ჩვენ საქართველოს კუთხეებშიაც-კი, თუ იქაც არ დაგიხვდესთ აკაკის სახელი, ხალხის გულში სანუგეშოდ

ჩასვენებული? ეს კარგად იცოდა აკაკის მოწინააღმდეგეებმა და იძულებული არიან, რომ წინააღმდეგ სურვილისა, ძველი ნათქვამები გადათქვან და დიდი პოეტი უძახონ, მაგრამ მაგიერად სხვა მხრით მიიტანეს იერიში: ეგებო ამაღ, ამ ახალმა ხერხმა მაინც გვიშეუღოსო: საგნად აიღეს აკაკის კერძო ცხოვრება და იმას ავრცელებდნენ საქვეყნოდ, რაც არც მთქმელებისა და არც გამგონის საკადრისი არ იყო. მათ ფანტაზიას საზღვარი არ ჰქონდა, მათი აღვირ-წასხმულება და ნავარდობა მით უფრო სამარცხვინო იყო, რომ წინააღმდეგს არავინ ეუბნებოდა მათ. ვინ იცის, რამდენი რამ ცუდი შეამთხვია აკაკის ცხოვრებაში ამ უსირცხვილო მითქმამოთქმამ, მაგრამ იმას არა თუ კრინტიც არ დაუძრავს საპასუხოდ, პირაქით გამიგონია, რომ მეგობრებს ბევრჯელ აშლია: ნუ მესარჩლებით, როდესაც ჩემზედ ცუდს ამბობენ და ცილს მწამებენ ხოლმეო!.. თავის მართლება ჩემთვის მაგ-გვარ წვრილნან საქმეში და მათი აყოლა, ჩემთვის უფრო საძრახისი და შეურაცხ-მყოფელიაო... მხოლოდ ათასში ერთხელ, როდესაც მტრების ენა იმდენად გადააქარბებდა, რომ საზღვარს გადავიდოდა და მისთანა რამესაც შესწამებდა აკაკის, რომ სამართლის წინაშეც საპასუხო იქნებოდა, მაშინ-კი იძულებული ხდებოდა თავი ემართლებია, მოპირდაპირი გაეპირებოდა და ამით გადარჩებოდა, გათავდებოდა ხოლმე. მა-

გრამ აქაც კიდე, დახედეთ კერპობას, მის წაცვლად, რომ შეენანებიათ გამტყუნებულებს, კიდე მაინც ენას ატარტალებდენ და ღრეკით ამბობდენ: აკაკი იმდენად თაემოყვარეა, რომ სულ თავის თავზე ღაპარაკობსო და სხვ.. ფიე! კარგია, თქვენმა მზემ!. კაცი დამნაშავეთა სკამზე დასვა, მოინდომო მისი დალუპვა! თუ ხმა არ გამოიღო, მტყუანია და თუ თავი იმართლა, თავ-მოყვარე, თავის თავზე მოლაპარაკე?!.. ვიჲ! ვიჲ! რა ხერხია!.. ამ გვარი რამ ბევრჯელ ჩაუდენიათ იმ უსაყვედურო და უშიშ:რ ჩაინდებს, მაგრამ მაინც ვერ გასულან ფონს ვერც ამით. ზალხი მაინც თავის ქკუაზე დადგა და თავის თავს დაუჯერა!.. სხვა ყოლიფერი ქარის მონაბერად ჩასთვალა და ქარსავე გაატანა. ეს მეორე ხერხიც რომ გაუცუდდათ, ახლა მესამეს მოჰკიდეს ხელი: ცდილობენ დაუმტკიცონ ქვეყანას, რომ აკაკი მართალია, ნიჭიერი პოეტი, სიტყვითაც ყოველთვის კარგებს ამბობს, მაგრამ საქმით-კი ქვეყნის ორგულია და როგორც მოქალაქე და პუბლიცისტი მავნებელი და „ჰკა მაგასო!“ სხვა რომ ველარა გამოძებნეს-რა ხელ-მოსაკიდებელი „ბანკობიას“ სტატეს ხელი: ქალაქში მაჩაბლისა და ოპოზიციის მოხრე იყო და ბანკის მმართველობის მოწინააღმდეგეო, და აქ-კი, ქუთაისში, ოპოზიციის მოწინააღმდეგე და ჩიკეაიძის და ბანკის მომხ.გო. და ორივე შემთხვევაში ბევრი ვნება მოუტანა საზოგადო საქმეებსო: ვნახოთ, რამდე-

ნად მართალია ან ერთი და ან მეორე!.. ტფილისის ბანკში აკაკის ხმა არ ჰქონია და, რომ კიდევ მოენდომებია, ფაქტიურად მაინც ვერ მიიღებდა მონაწილეობას. და მართლაც, როგორც ვიცით, არც-კი შესულა დარბაზში, მხოლოდ ხანდახან ლოჯიდან უგდებდა ხოლმე ყურს, როგორც გარეშე მაყურებელი. მაგრამ, მიუხედავად ამისა, მაინც მისწვდენ უბრალო კაცს და გაავრცელეს ხმები: მაჩაბელი და ოპოზიცია სულ აკაკის ჩაგონებით მოქმედებს, რაც უსიამოვნოა მოხდა, სულ მისი ბრალი. ქართლი და კახეთი ერთმანეთს გადაჰკიდაო... რომ იფანე მაჩაბლისა და ოპოზიციისათვის აკაკის ჩაგონება არაფერი საჭირო იყო და არც აკაკი გარეულა, — ეს ექვს გარეშეა, და წინააღმდეგი რომ დამტკიცოს ვინმემ, შეუძლებელია! აკაკის დიდი დამნაშაობა ნუ თუ ის იყო, რომ პირადად იფანე მაჩაბლის დიდი პატივისცემა ჰქონდა, საზოგადოდ, როგორც ერთგულ წრფელ და უანგარო მოღვაწის და ბანკის შესახებაც სიმართლეს ხედავდა მისი მხრით. — აგრევე მაშინდელ ოპოზიციასაც თანაუგრძნობდა, და არ იმეორებდი იმათ შესახებ სხვების სიტყვებს. ეს ხომ საქმეში გარევა არ არის... კერძო აზრია, გარეშე, და ამის ნება, ვგონებ, ყველას აქვს? აგრე ჰკითხეთ ზოგიერთ ფარისეველ-ლიბერალებს?.. გადასული ბატონ-ყმობა ჯერაც კიდევ აღელვებთ, ნიანგის ცრემლებს ჰღვრიან, რომ იგო-

ნდებათ და იმავე დროს-კი სხვანაირად, უარესი სა-
ზიზღარი ბატონ-ყმობა შემოაქვსთ ჩვენს ცხოვრე-
ბაში: გრძნობა-გონების მონაობა! თუ გაბედე, და
შენი საკუთარი აზრი იქონიე, რომელიც მათ
გრძნობა-გონების და სურვილის საწინააღმდეგოა,
მათ მტარვალობას და ბატონურ მოთხენილებას სა-
ზღვარი აღარ აქვს! ყოველიფერს იკადრებენ, რომ
არ დაზოგონ მოწინააღმდეგე.—აკაკიზედაც ამ გვა-
რი ბატონობა მოინდომეს, და რომ ველარას გახ-
დენ, დაუწყეს სხვა-და-სხვა ბრალდება და იმ ხელო-
ბას დაადგენ, რისაც სოფლის ადვოკანტები აღგე-
ბიან: მოწამეს, როდესაც ველარ მოიყიდიან, გადა-
ყენებას მოუწოდებენ მოწმობიდან და იმაზედაც
საჩივარი შეაქვთ ხოლმე სასამართლოში... დასა-
მტკიცებელი რომ აღარა ჰქონდათ-რა აკაკის შესა-
ხებ, უტიფრად გაიძახოდენ: „ხალხს ურჩევს ქრთა-
მის აღებასო“. და თამამად უთითებდენ „კვალში“
დასტამბულ სტატიისკენ და თავისებურად-კი ხსნი-
დენ იმ სტატის შინაარსსაც. აი საქმე როგორ იყო:
როდესაც ჯერ კიდევ კრება არ შემდგარიყო ტფი-
ლისის ბანკის, აკაკიმ იფიქრა: ეაი თუ დამფუძნე-
ბლებმა სოფლებიდგან დაიზარონ ჩამოსვლა, აქაუ-
რი მსესხებლები-კი ყველანი მოვიდნენ, შეადგინონ
ხმის უმეტესობა და უცხოელებს ჩაუვარდეს ხელში
ჩვენი ბანკი და მასთან ერთად ჩვენი სკოლებიცო!..
დაღონდა და მიჰმართა სოფლელ თავად-აზნაურობას,

სხვათა შორის, შემდეგის რჩევით: „ძველად, როდესაც მტრები შემოესეოდნენ და გასაჭირი აღგა ჩვენ ქვეყანას, ჩვენი მამები ყოველი კუთხიდან მიაშურებდნენ ხოლმე ბრძოლის ველს. ცხენიც მზა ჰყავდათ და იარაღიც ჰქონდათ. და თუ აკლდათ, ისევ მეზობლისაგან ინათხოვრებდნენ, მოინაცვლებდნენ ხელს და მაინც არ რჩებოდნენ ისე, რომ ჰონაწილეობა არ მიეღოთ. დღეს ცხენის ადგილი რკინის გზამ და პატარა ბილეთმა დაიჭირა. ვისაც არა გაქვსთ შეძლება, რომ წამოსელო მოახერხოთ, მაშინ მიჰმართეთ თქვენსავე მოძმეებს, თქვენისთანავე გაქირვებულებს, მოინაცვლეთ მათგან ხელი და ჩამოდით, რომ დაესწროთ კრებას, ყოველივე თქვენი საკუთარის ყურით მოისმინოთ, თქვენის თვალთ ნახოთ და საკუთარი ჭკუა-გონებით გასაჯოთო!“ აი ეს დასწერა და აქ დაფარული და გაუგებარიც არა არის-რა. მაგრამ, რიდასი მოწინააღმდეგენი იქნებოდნენ, თუ ამასაც არ გადაასხვადებდნენ: „აი რასა სწერსო! ქვეყანას ურჩევს, ჩამოდით და ოპოზიციისგან ქრთამი მიიღეთ დი მაჩაბელს მოეხმართო!“ ნათქვამია: „ხანდიხან სინდისიც კარგი საქონელიაო“, და ეს ეაქრული ჭეშმარიტებაც ზოგჯერ არ ესმისთ ზოგიერთებს, თორემ რა იყო აქ გაუგებარი? და ან საძრაბისი? დიახაც ყველამ კარგად გაიგო და ვისაც არ უნდოდა გაგება და თავისებურად ასხვადებდა, იმათ ხელმეორედ აუხსნა ავტო-

რმა თავის ნათქვამი და გათავდა მით... მაგრამ წა-
რმოიდგინეთ, ახლაც კიდევ კიტასთანა კუდ-მომ-
წვარი რაინდი, მაინც იმ გაცვეთილ იარაღს ეპოტი-
ნება და უტიფრად ეუბნება აკაკის: „აი შენ რა
მოიმოქმედე და რა თავ-დაუზოგავად ეხმარებოდი
მაჩაბელს და ოპოზიციასო!.. და თანაც დაჰმა-
ტებს: ესეები ყველა აკაკიმ მიტომ ჩაიდინა, რომ
შური ახელმძღვანელებს და ერთი ვინმე მოღვაწის
დაფნის გვირგვინები მოსვენებას არ აძლევენო“.
ესეც მართალია? ვან არის მისთანა, რომ აკაკი შუ-
რით შეჰყურებდეს? ვისთან რა საქმე აქვს, ან გასა-
ყოფა: რა აქვს და ან საძებარი, რომ წინ არეინ წა-
მისწროსო, იფიქროს? ბანკის დირექტორობას
ეძებს, თუ მომრიგებელ შუამავლობას, და ეშინია
არავეინ შემიშალოს ხელიო? და თუ მწერლობა პო-
ეტობაზე ამბობს კიტა აბაშიძე და საეროდ სახელის
მოპოებაზე, კიდევ რომ მოისურვოს, ნეტა ვის
უნდა შეეხარბოს აკაკი? რას ეძახის ბ. კიტა და-
ფნის გვირგვინებს? ნუ თუ იმ მოგვერგულ-ღვლე-
რქებს, ყურ-მოკრილ მონებს, რომ თავიგულად უქი-
რავთ ხელში? მაშინ, მართალია ბატონი კიტა აბა-
შიძე: აკაკის არ ჰყავს და არც ეყოლება კუქა-რაზ-
მი, მაგრამ ეს შურის-ძიებას ვერ აღძრავს მის გუ-
ლში! პირ-აქედ რამდენჯელ უთქვამს აკაკის: ჩვენში
სიკვდილი მიტომ მეზარება, რომ ეს ზოგიერთა ეა-
ტატონები ჩემ კუბოს გაჰყვებიან, და ენასაც აატა-

რტალებენო... ეს მის მტრებსაც ექნებათ უეჭველად გაგონული და მაშ რომელ შურზე ღალადებს ბ-ნი აბაშიძე? „კოკასა შინა რაცა სდგას იგივე წარმოსდინდებისო“. ძველ დროში ზოგიერთი მონები მივიდოდენ ბატონთან და მოახსენებდენ, ვითომ-და ერთგულობით: „ჩემო ხელმწიფე, ესა და ეს კაცი, თქვენი მოუსვენარი მტერია, შურით ვერ ისვენებს, მაგრამ თქვენ ნუ შესწუხდებით! ჩვენ, თქვენი ერთგულები ფრთხილად ვართ, სიკვდილამდე ვსდევთ თქვენს მტერსა და ორგულს... მხოლოდ ეს-კი არის, რომ ფეხშიშველი ვართ და უქალამნოდ შორს ვერ წავალთო?“ აბა ჩაიხედონ თავის გუნებაში ბ. კიტამ და კომპანიამ, თუ არ ექაშნიკოსთ ეს?!..

ახლა გადმოვიდეთ ქუთაისის ბანკშიაც და ვნახოთ: რა დაუშავებია აკაკის? ის, რომ ტფილისში არ მოსწონდა ბანკის გამგეობის მოქმედება და ოპოზიციის კი, და აქ არც გამგეობა მოსწონებია და მით უფრო არც ოპოზიციის, ანუ უკეთ ვსთქვათ ის ვაჟბატონები, რომელთაც ოპოზიციის ამოყვანისათვის ისე, როგორც ცხერის ტყავში გახვეულ მგლებს ფარებში.—მე მგონია, როდესაც აკაკიმ დაინახა ქუთაისის ოპოზიციის ჩამდგარი, ის ვაჟბატონები, რომელნიც წინეთ, მაჩაბლის დროს ტფილისელ ოპოზიციას უკაჟინებდენ, იფიქრა გუნებაში: მადლობა ღმერთს! აკი მოსულან გონზე ეს ადამი-

ანები, უწამებიათ ოპოზიცია, და ძველი ცოდვები უნდათ მოინანონო!.. კეთილი... შენანება რა დასაშლელია?.. თვით მარიამ მაგდალინელის სინანული შეიწყნარა და აკურთხა უფალმაო!. პირველ დანახვაზე სწორედ ასე ეგონებოდა!.. მაგრამ ბოლოს, რომ დააკვირდებოდა მათ მოქმედებას და დაინახავდა, რომ ისინი ისევ ძველი სისხლ-ხორციტ გახეულან ახალ ტყავშიო, მაშინდელი ძველი კუდი აქაც მოუქნევიათო; მხოლოდ ბანაკი უცვლიათ, ისევ ძველებური სურვილით ადრინდელი ფარ-ხმალი უჭირავსთ ხელში და ბანაკიც და ჩიკეაიძეც მხოლოდ საფრად გაუკეთებიათ, რომ უფრო მომარჯვებულად ამოიღონ ნიშანში თავისი საპირადო საგანიო და გულ-წრფელ ამხანაგობასაც თვალს უხვევენ, ატყუებენო?.. როგორა გგონიათ, აკაკი დათანხმდებოდა იმაზე, რომ აქა-და ჩიკეაიძე უნდა გამოიცვალოს და ამიტომაც სხვა ყოველიფერი უნდა დავივიწყო, თვალები დავხუქო და ჩემი გრძნობა-გონება ბურთად ჩავუგდო ხელში ამ „ასკინკილას“ მოთამაშეებსო? რაღა თქმა უნდა, რომ არა! მაგრამ ჩვენ რაღად ვლაპარაკობთ იმაზე, რომ თვითონ აკაკიმ თავის მაშინდელი მოსაზრება, ყოველივე პირდაპირ გამოსთავა „კრებულში?“ და კიდევ იმას გაუმწარებია და გაუბოროტებია ბ. კიტა აბაშიძე ისე, რომ გონება-დაბნეულობით, სწორი აზრი ვეღარ გაუგია. „გოგოლის პეტრუშკასავით“ აქა იქ სი-

ტყეები ამოუგლეჯია და თავისებურად ხსნის!.. მაგრამ, მადლობა ღმერთს, „კრებული“ ცხრა მთას იქით არ გამოსულა, აგერ არის და ყველას შეგვიძლია წავიკითხოთ და გავიგოთ.—შემოდგომის ბუზი რომ იგრძნობს, წავიდა ჩემი ზაფხული, ზამთარი მომავალია, და ბევრი დღე აღარ დამრჩენია ჩვეულებრივად საფარფალიად, ისე გამწარდება ხოლმე, რომ თავს აღარ იზოგავს... და ყოველ კაცს ცხვირ-პირში ეტანება!.. სწორედ ამნაირად შეჰბზუის კიტა აბაშიძეც აკაკის და იწვევს თავის საკუთარის ნაოცნებევის პასუხის მგებლად.—მიაქცევს თუ არა აკაკი ყურადღებას იმ ბუზა-რაინდის საყვირს, არ ვიცით, მაგრამ მე-კი მზად ვარ, მის მაგიერად ვუპასუხო ბ. კიტა აბაშიძეს და ჩავახედო მის სათვალთ-მაქცო სარკეში. დიდის გამბედაობით და შეუპოვრობით ბრძანებს აბაშიძე, რომ ჩვენ არავითარი შეცდომა არ მოგვსვლია, საექვო საბუთებიც არა მიგვიმატებია - რა ჩიკვაიძის გასამტყუნებლად. რაცა ვსთქვით, სულ ხელის-ხელ საგოგმანები მარგალიტი იყო და დაურღვეველი ქეშმარიტებაო, მაგრამ აკაკი დაუდგა ვეჭილად ჩიკვაიძეს, კალთა გადაათარა, აქებდა, ეხმარებოდა და ჩვენ გვეწინააღმდეგებოდა, და მიტომ ვეღარ გავიმარჯვეთო. თუ უკაცრავად არ გახლდეთ, სტყუით ერთშიაც და მეორეშიაც. აი ფაქტები:

1) თქვენ აიღეთ ხელში ანგარიშის დავთარი, დიდის მღელვარებით მიჰმართეთ კრებას და ბრძანეთ: „ბატონებო! ხედავთ, ბანკის გამგეობა როგორ გვიგდებს საცინად? ამაზე მეტი გაკიცხვა საზოგადოების განა კიდევ-ღა შეიძლება? წლიური ანგარიში ბანკში ნაწარმოებისა აქ სულ ამ ორ ფურცელში მოუთავსებიათ, მაშინ როდესაც ტფილისში-კი თერამეტი ფურცელი მოუნდომებიათ!.. ამის პასუხად აი, რას გეუბნებიან ყველანი: „მანდ ის არის მოთავსებული, რაც საჭიროა; სწორედ ისე, როგორც წესი და რიგი მოითხოვს. ანგარიში ეგ არის. დაწვრილებით საქმეების გაჩხრეკა თუ გნებავსთ, აი, აქ გახლავთ საქმეები. მობრძანდით და გაჩხრიკეთ! მანდ ხომ ვერ მოვითავსებდით? ზღაპრები რომ ჩაგვეწერა, რად გინდოდათ? ამ კითხვა-მიგებას სიცილი გამოიწვია.

2) —რა მიზეზია, რომ ტფილისის ბანკმა, რომელსაც ერთი ხუთად ნაკლები ძირის თანხა ჰქონდა ვიდრე ქუთაისისას და დიდი მოგება ნახა და ქუთაისისამ-კი ვერა? ეკითხებოდით ბანკის მმართველობას და ისიც ჩიკვაიძის პირით გიპასუხებდათ: ეგ მართალია, ჩვენ მეტი გვექონდა ძირის თანხა, იმათ ნაკლე; მათი საქმე კარგად წავიდა და ჩვენი ვერა, მაგრამ აქ სხვა მიზეზია: მოგება და წარმატება ბანკის მის უფლებებზეა დამყარებული და აოპერაციო რაიონზე. ძირის თანხა არას ნიშნავს

თავის თავად!.. ტფილისის ბანკს დიდი უფლებები ექირა ხელში, იმას შეეძლო უსაზღვროდ გაეცა გირაოს ფურცლები და ჩვენ-კი სამას ათასზე მეტი არ შეგვეძლო, უფლება არა გვქონდა! და ვინ არ იცის, რომ მოგებითაც ის მოიგებს, ვინც მეტს გასცემს და მეტს სარგებელს აიღებს, და რასაკვირველია ტფილისის ბანკის საქმე უკედ წავიდოდა ჩვენსაზე?

3) — ჰო და კიდევ ეგ არის თქვენი უზრუნველობა! თუ-კი ტფილისის ბანკმა შეიძინა უფლება, რატომ თქვენც არ ეცადეთ და არ შეიძენთ?

— მაგისი რა მოგახსენოთ!.. ეგ უნდა გეკითხათ იმათთვის, ვინც მაშინ მართავდა ბანკს!

ბანკის დარსიბიდან ჩემ ამოარჩევამდე დიდმა ხანმა გაიარა და მაშინდელი ცოდნები რა ჩემი გადასახადია? და თქვენ-კი სცდილობთ, რომ ძველიცა და ახალიც, ყველა ერთად, მე მომახვიოთ თავზე.

4) — როცა აგირჩიესთ, რატომ მაშინვე არ შეუდექით საქმეს და არ ეცადეთ გაგესწორებიათ? რას უცდიდით? თქვენმა უსაქმურობამ სულ ბოლო მოუღო ბანკს!

— მე არჩევისთანავე შეუდექი საქმეს, რომ უფლებები გამომეტანა; ორჯელ გიახელი პეტერბურგში.

— არა, არა, შენ უფრო შენი საკუთარი საქმეებისათვის დარბოდი, ბანკს-კი ამადლიდი და ხარჯს იღებდი.

— თუმცა მე იქ არა მქონია რა, მაგრამ ვსთქვამთ, რომ სწორედ ეგრეც იყო: ჩემს საკუთარ საქმეზე დავდიოდით!.. მაგრამ, რომ ბანკის საქმისთვისაც ბევრი მიდევია, ამის საბუთები ხელში მიჭირავს. მინისტრი შევაწუხებ თხოვნით, სხვებსაც ვათხოვიე. მინისტრმაც შეიწყნარა ჩვენი თხოვნა! მოსთხოვა აზრი აქაურ ადგილობრივ მთავრობას ისე, როგორც ფორმა მოითხოვდა, ადგილობრივი მიზეზი ხომ არაფერი უშლის ხელს ამ საქმესო? პასუხად მიიღო: თუ ბანკის წესდება არ შეიცვალა, წევრების რიცხვი არ შემცირდა და მანამდე-კი ბანკის საზოგადო კრებაც არ აიკრძალა... (კითხულობს ქაღალდს). ეს ქაღალდი არის შედგენილი თანახმად თქვენი სურვილისა და ბევრის თქვენგანის თანამოზიარობითაც.

— ეგეები არაფერი საბუთია! მაგის წაკითხვა რა საჭირო იყო?

— თქვე დალოცვილებო! ამისთანა აზრს ავრცელებთ თქვენ თავზე, ჩვენ ხალხზე და მეორე დღეს-კი თხოვილობთ, რომ ერობა ჩვენშიაც იქნეს შემოღებულიო? უკანასკნელად რომ ვიახელი მინისტრს, ეს ქაღალდი მიჩვენა და მიბრძანა: აი რა ამბები ყოფილა თქვენში და უფლებებს გადიდებას კი არა, სულაც დაგიხურავთ ბანკსო! და მართლაც შეაჩერეს ბანკის საქმე. ეს ამდენი ხანია, საზოგადო კრება აღარ ყოფილა და ვისი ბრალია ეს? ჩვენი დაუდე-

ვრობის, თუ იმ თქვენგანებსა?

ნ)—ბ. აკაკიმ მართალია, კრებაში სთქვა, რომ დღევანდელი ბანკი არ მომწონს და წინააღმდეგი ვარო, მაგრამ ზედვე დაატანა, რომ არც აღრე მომწონდაო, და ის იმ განზრახვით იყო ნათქვამი, რომ კრება დაეჯერებია: ყოველიფერში ჩიკვაიძე არ არის დამნაშავე, ზოგში სხვებიც არიანო. რატომ იმანაც ჩვენი სიტყვები არ გაიმეორა, არა სთქვა, რომ ჩიკვაიძემდე ბანკი ყოველთვის კეთილ მდოგომარეობაში იყო და ჩიკვაიძემ-კი, მხოლოდ ჩიკვაიძემ, დასცაო?!

ჩიკვაიძემდინაც, იმ თავითვე აკაკი ბანკის მოწინააღმდეგე ოპოზიციაში იყო ხოლმე, და ახლა როგორ უნდა ეთქვა ტყუილი? რად უნდა შეეწამებია ცილი თავის თავისთვის და იგივე ეთქვა, რასაც თქვენ ჩმახადით? თუ უნაკლულო და კარგი იყო ბანკი, მაშ შენ რად ეწინააღმდეგებოდით და სხვებთან ერთად წუნს სდებდით? თვით თქვენვე არ დასცემდით კიჟინას? და ან რა საჭიროა მართლის გაზვიადება და საფუძვლიანზე უსაფუძვლო რიიმეს დამატება? თუ ამდენი აღარ გესმოდათ, რა გრჯიდათ მეთაურობას, ორატორობას და დონკიხოტსავით ხმლის ქნევას, რომ სხვებს აღარას აცლიდით?... მაგრამ რაღა საკითხავია? განა არ ვიცით და ცხადიც არ იყო, რაც გინდოდათ? ინტელიგენციის და ოპოზიციის სახელით გინდოდათ საკუთარი შორეული განზრახ-

ხვა სისრულეში მოგეყვანათ! ნაძალადევი მიწებება
ორის, სულ სხვა-და-სხვა ელემენტისა, უხერხულია...
და თქვენი ხრიკებიც მიტომ იყო უხერხული და
უნაყოფო.

6) — აკაკიმ „კრებულში“ დასტამბა ბანკის და
ჩიკვაიძის საწინააღმდეგო სტატია წუნსა სდებდა. ჩვენ
კრებაში წავიკითხეთ, და აკაკის-კი ხმა არ ამოუღია,
ილიმებოდაო!.. აჰა, ღმერთო! აქ სწორედ რაღაცა
ზღაპრული ბოროტი დედინაცვლის და გერის ამ-
ბავია: აქ თქვენვე სტყდებით, რომ აკაკიმ ჩიკვაი-
ძის და ბანკის წინააღმდეგ „კრებულში“ სტატია
დასტამბა, ჩვენ ის კრებაზე წავიკითხეთ, აკაკიც იქ
იყო; ხმა არ ამოიღო, ილიმებოდაო. მერე-და ეს
ნიშნავს მიდგომას? ხმა რომ ამოეღო და ეთქვა:
არა, ეგ ჩემი ნაწერი არ არის! ან და მართალია,
დავსწერე, მაგრამ შემცდარი ვიყავი, და ახლა სულ
სხვა აზრისა ვარო, მაშინ კიდევ იტყოდა კაცი. მაგ-
რამ „ჩუმად იყოო, იცინოდაო“ — ეს განა საბუთია
მიდგომის? დალოცვილებო, ამდენს ხანსაც კიდევ
ვერ მოსულხართ გონს, რომ რამდენიმე ხნის შემ-
დეგაც ამ გვარის ლოლიკითვე გამოდიხართ საქვეყ-
ნოდ, და მაშ რაღა უნდა ყოფილიყო იმ კრებაზე
თქვენი აფუცფუცებული მსჯელობა და მოქმედება —
ადვილი წარმოსადგენია! აი მინუშები, თუ რა
იარაღით და მომზადებით ებრძოდით მოპირდაპი-
რეს. სხვა წვრილმანებზე აღარას ვიტყვით, ისინი კი-

დეჲ უსუსტესი იყენენ, რადგანაც იმათ თქვენ ხელ-
ში საპირადო მნიშვნელობა ეძლეოდა და თქვენის
ნამეტანის ნდომით და უხერხულობით საზოგადო
ხასიათს აკარგვინებდით; და აი სწორედ ამაზედ
მოგახსენათ აკაკიმ, რომ თქვენის უხერხულობითა
და ნამეტანის გაზვიადებით თვითონვე წაახდინეთ
საქმე და გაამარჯვებით ჩიკვაიძესო! და ეს ხომ
ყოველიფერი დღესავით ნათელია, მაგრამ თქვენ არ
გინდათ, რომ შეიგნოთ, ან და გამოტყდეთ, და
იმას აბრალებთ, ვინც თქვენ ნება-სურვილზე არ
დადიოდა და სხვა მხრით მოქმედებდა, უფრო გულ-
წრფელად, უფრო წინ-დახედულად და უფრო აზ-
რიანადაც!.. თქვენ რომ თქვენი საკუთარი აზრის
განხორციელება გინდოდესთ და თავის გამოჩენის
საღერღელი გქონდესთ აშლილი; მეთაურად გამოხ-
ტეთ და თავი-კი ნებას არ გაძლევდესთ, საქმე გა-
ფუქდეს და მოწინააღმდეგემ გაიმარჯოს,—ვისა
ბრალია? მაგრამ დავანებოთ თავი ამდენ პირ-მოთ-
ნეობას. თქვენ, ოპოზიციის და ინტელიგენციის
სახელით, მალულობიის მოთამაშეებო! თქვენ გა-
ნა ჩიკვაიძის გამარჯვება გწყინსთ ან ოპოზიციის და-
მარცხება? სრულიადაც არა! თქვენ ის გაწუხებსთ,
რომ თქვენი აზრი, რომელიც გინდოდათ განგებორ-
ციელებით, გაგაცუდდათ, და თქვენმა მოქნეულმა
კუდმა ველარ მოიმკო ჩვეულებრივად ის, რისიც
მომკა ნამდვილ ინტელიგენტისა და ოპოზიციო-

ნერისათვის სასურველი არ არის! დღეს აკაკიზედაც თქვენი იერიში, იმ ძველი კულის მოქნევას, რომელსაც მაჩაბლის დროს აქნევდით და მოწინააღმდეგე და უსიამო პირები მოფარცხეთ...

— ბ. აკაკი წერეთელი ესარჩლებოდა ჩიკვაიძეს, მისი ვეჭილი იყო და ჩვენ გვამტყუნებდაო, ბრძანეთ და ვითომ საბუთებიც მოგაქვსთ? მართალია, აკაკის ბევრი არა უთქვამს-რა ბანკის შესახებ, თქვენსავით საპირადო საბუთებისათვის არ წაუფელია ხელი, მაგრამ რაც საჭირო იყო, ის-კი არ დაუკლია. და თუ აკაკის ბანკის მმართველობა პასუხს არ აძლევდა მის კითხვებზე და თქვენ-კი სრტყვას გიპყრიდათ და გამტყუნებდათ, ეს მიტომ, რომ თქვენ ნამეტანი მოინდომეთ: აკაკის საბუთებს რომ აღარ სჯერდებოდით, მაინცა და მაინც გინდოდათ, რომ ბანკის შეცდომები ბოროტ-მოქმედებით და ბოროტ-განზრახულობით აგეხნათ, და ხომ გაგიგონიათ: „ქორო, ბევრისა მღევარო, ბევრჯელ დარჩები მშიერი“... ახლად შევამოწმოთ აკაკის საბუთებიც:

1) დასამტკიცებლად ბანკის თვით-მნებელობისა და ზოგიერთ უწყისობისა ისეთი საბუთი მოიტანა აკაკიმ, რომელიც უტყუვრად ეჭირა ხელში, ე. ი. რაც თვითონ მას გადახდომოდა და მისდაჴი მინიჭებულ პენსიას. აქ ჩიკვაიძისა და ბანკის გასამართლებელი რა იყო? მაგრამ თქვენ-კი მაინც კიჴინას სცემთ: თავის თავზე ილაპარაკა და პენსიას თხოვი-

ლობდა!.. საქმე ის-კი არ არის თავის ჰენსიაზე ილა-
პარაკა, თუ თქვენ მზითევზე, საქმე საბუთია და,
ვგონებ, იმის ერთი საბუთიც უფრო საფუძვლიანი
იყო ყველა თქვენ ჩამოლაკლავებულ საბუთებზე!..

2) „რა მიზნებია, რომ ბანკს, რაც მამულები
დარჩენია, იმათ დღეს ერთი გროშიც აღარ შემო-
აქვთ? ეს უნდა გამოვიძიოთ, ვინც დამნაშავეა მო-
ვჭკითხოთო“. მართლაც, რომ ეს მწვავე საკითხავი
იყო... ამასაც თქვენ თქვენებურად ხსნით და
ამბობთ: „ეს აკაკიმ ბანკის მმართველობის და ჩი-
კვაიძის მომხრეობით სთქვაო!“

„რათა სთქვა: ვინც დამნაშავე გამოდგესო? და
რატომ პირ და პირ ჩიკვაიძე არ ახსენაო?“ — მოდი
და ახლა შეაგონე ამ გვარად გადარჯულებული და
გაყვრებული კაცი.

3) აკაკიმ ჩიკვაიძე უქო საზოგადოებას: „სი-
ცოცხლით სავსე და მარჯვე დაუძახაო“. სტყუის კი-
ტა აბაშიძე და განზრახაც სტყუის!.. აი რა სთქვა
აკაკიმ, სიტყვამ რომ მოიტანა: „ჩიკვაიძის სიცო-
ცხლით სავსე მოძრაობას რომ ვუყურობ, გული
მწყდება და ბატ. თავადგირიძის გულწრფელი მღე-
ლვარება მეხარებაო“. ნუ დავიფიწყებთ, რომ თავდგი-
რიძე ჩიკვაიძის ცხარე მოპირდაპირე იყო და ცდი-
ლობდა ჩიკვაიძის გამტყუნებას, და იმ კაცზე სთქვა
აკაკიმ საჯაროდ კრებაში: „მისი გულწრფელი პირ-
და-პირობა მეხარებაო“. მისთანა გონება-ჩლუნგი

ვინ იქნებოდა იმ კრებაში, რომ ამის პირ-და-პირი აზრი ვერ გაეგო? რა თქმა უნდა, ბ. კიტა აბაშიძეც გაიგებდა, მაგრამ ბოროტ-განზრახულება ალაპარაკებს. თუ ეს ასე არ იყოს, რად მოკვეცა ბოლო აკაკის სიტყვებს და თავდგირიძეზე აღარა სთქვარა! რად ჩააფუჩჩა? ასე ხომ წმინდა მამების ლოცვა-ვედრებაც შეიძლება გადაამახინჯოს ვინმე ურწმუნომა და ურჯულომ?! სწორედ ამ გვარის უწმინდურის ხერხითვე ეპოტინება იგივე კიტა წმინდა მღვდელმთავარს; ერთგან თავისს მოგონებაში აკაკი მოგვითხრობს, თუ რა საუბარი ჰქონია ერთხელ გაბრიელ ეპისკოპოსთან. ისეთი მოწიწებითა და შეფრქვევით იხსენიებს მღვდელმთავარს, ისეთ დიდ-ბუნებოვან კაცად გვისხავს, რომ მეტი აღარ შეიძლება და სწუხს, როდღეს მისი მსგავსი ბევრი აღარავინა გვყავს. მეც აღგილი ორჯელ-სამჯერ გადავიკითხე სიამოვნებით. კიტა აბაშიძე-კი სცდილობს დაგვარწმუნოს, რომ აკაკიმ მღვდელმთავარი, ის კაცი, რომელიც ჩვენ წმინდანად მიგვაჩნიაო, გაჰკიცხა და შეურაცხჷყო. ნუ თუ აქაც გაუგებრობა და გონებ-ჩლოვნობაა დამნაშავე? არა! აქაც კიდევ ის იარაღი, რომელსაც კიტა და მისი წრის გმირები ხმარობენ, რომ ქვეყანა მოატყუონ და თავისი გაიტანონ!.. ამ გვარი იარაღი ერთხელაც იხმარეს ბ. ილია ხონელის საწინააღმდეგოდ და ჯვაროსანთა ომი გამოიწვიეს, მაგრამ მაშინ კიდევ ეშმაკური მოსაზრება მაინც

ეტყობოდა იმ ხერხს: ხონელი სწერდა გაბრიელის შესახებ უცხო ენაზე, იმას ბევრი ქართველი ვერ შეამოწმებდა და უნდა სხვისი ნათქვამი დაეჯერებია და ახლა-კი, აქ, აკაკი სწერს ქართულად და მისი წაკითხვა, გაგება და შემოწმება კიტას სიტყვებთან ყველას შეუძლია. ვინ ვერ მიხვდება, რომ უკულმართის სურვილებით გატაცებული კიტა აბაშიძე თვითონ შეხებია უწმინდურად სიწმინდეს?..

4) აკაკი ამბობს: ჩიკვაიძემ თავმდაბლობით, პურღვინით, პატივის-ცემით, ქირში და ლხინში თანა-მოზიარობით დაბალი ხალხის გული მოიგო და ეს კარგი ხერხია! თქვენც მაჰბადეთ, მოიგეთ მათი გული, და თუ ის ბოროტად ხმარობს, თქვენ კეთილად მოიხმარეთო. ესეც თავისებურად ესმის ბ. კიტასა და კომპანიას: „აკაკი გარყვნილებას გვიქადაგებს და თათქარიძეების დროს შენატრისო“... აბა ამაზეა ნათქვამი: „ენა. ყოლიფერს იტყვის, ძვალი არა აქვსო!..“

სიბრძნის უფლობას რომ აღარ ჯერდებოდა კ. აბაშიძე, ოხუნჯობაც უნდა გამოიჩინოს და დასცინოს აკაკის: „არა თუ როგორც მოქალაქე და პუბლიცისტი უგუნური და მაენებელია აკაკი წერეთელიო, პოეტადაც აღარ ვარგა და ესტეტიური გრძნობაც კი დაჰკარგვიაო“: „ჩიკვაიძეს რომ კლიენტად გაჰქირვებული გლეხი კარზე მისდგომია, ჯერ სანამდი უსასყიდლოდ საქმეს გაუკეთებდა, ჩიკვაიძეს სამზა-

რეულოში შეუგზავნია მშიერი და იქ უკმევინებია სადილიო!.. და აი რა მოსწონს ჩვენ დიდ-პოეტსო.“ რა შუაშია აქ ესტეტიკა? ეტყობა, რომ თქვენ, ბატონო ოხუნჯო, კიტა აბაშიძევ, არც მოქალაქეობა გესმისთ, არც პუბლიცისტობა და არც ესტეტიკა! და თუ გესმისთ, გინდათ რომ თქვენვე პაწაწინა გულსა და კუქს შინა-ყმად გაუხადოთ!.. დაიდევით გულზე ხელი და გვიბრძანეთ: თქვენ, რომელიც სიტყვით, ვითარცა ლიბერალი, არისტოკრატების წუნის მღებელი ბძანდებით და დემოკრატათ მოგაქვსთ თავი, როგორ იქცევით მაშინ, როდესაც თქვენთან, როგორც მემამულესთან, შინ ნაყმევი გლენი მოდის ხოლმე რომელიმე საქმის გულისათვისა, ჯერ ხელს ართმევთ, მოიკითხავთ, მერე შეგყავთ თქვენს კაბინეტში, შემდეგ მიიწვევთ სასადილო ოთახში და ამოიჯენთ გვერდში თუ სხვაგან სადმე გააჩერებთ ხოლმე?! რას გირჩევსთ ხოლმე იმდროს ბრუნეტეირისაგან ნამოძღვრები ესტეტიკა?! ეჰ, რომელი ერთი გითხრათ? განა თქვენისთანა თავ-აშვებულებს თავი დაეველებათ მაშინ, როდესაც მარცხნივ გადაირბენთ, თუ მარჯვნივ, თქვენთვის სულ ერთია!?! მაშინ, როდესაც დაბეჭდილ საბუთებსაც-კი თვალსა და თვალს შუა ამახინჯებთ და თქვენებურად ჰხსნით, რომ მოგვატყუოთ, რაღა უნდა ვსთქვათ იმ ქორებზე, რომელსაც თქვენივე დასი ავრცელებს ხალხში, ძველის პროგრამით, და

თქვენც ვითომ საბუთებად მოგაქვსთ? ამის პასუხი მკითხველების გრძნობა-გონებისათვის მიგვინდვია, ჩვენ არას გეტყვით. მაგრამ ყველაზე უფრო სასაცილო ის არის, რომ თქვენ, როგორც მეთაური ინტელიგენციისა და ქირისუფალი ოპოზიციისა, წუწუნით ათავებთ თქვენს გოდებას:

„რაიცა შეეხება იმერეთის ინტელიგენციას მისი წლევანდელი დამარცხება, ფაქტიური და ზნეობრივი, ყოველს ექვს გარეშეა. ინტელიგენციის ცნობილმა წარმომადგენლებმა თ. აკაკი წერეთელმა, გ. წერეთელმა, დ. ბაქრაძემ, ს. თოფურიაშვილმა თავისი მოქმედებით სწორედ სახელი გაუტეხეს ამ ინტელიგენციას მთელს საქართველოში“.

მგელი რომ ზუილს მოჰყვება: „ვაი, დაიღუპენ საბრალო ცხვრებიო ძაღლებისა და მწყემსების ხელში, მით რომ მე და ჩემისთანებს კუდი ამოგვაძუებოდა და გაგვიფრინეს ფარებიდანო!“ — სასაცილო ქეშმარიტებაა!.. ბნო კიტა აბაშიძე! მართალია, მეთაურობას ჩემობთ, და თავი ინტელიგენციის და ოპოზიციის ქირისუფლად მოგაქვსთ, მაგრამ ჯერ კუდი დაიმაღეთ და მერე იზუვლეთ!.. თუ მართალია, რასაც ბრძანებთ, პატივი და დიდება თქვენგან დასახელებულ პირებს! ამათი წყალობით კი არ დამარცხებულა ოპოზიცია, გარნა განწმედი-

ლა და განბანილა უნებლიედ მოდებული ჩირქისა-
გან!... თქვენისთანა კიტების და კიტარუსების გამ-
ტყუნება, გულ-წრფელი ოპოზიციის და ნამდვილ
ინტელიგენციის გაწმენდა და გასპეტაკება... ღირ-
სეულ ოპოზიციას თავის დღეში სახელი არ გაუტყ-
დება. და ქუთაისის ოპოზიციაც ამიერიდგან იქნება
და მათ გვერდშიაც თქვენგან გაკიცხული კაცები
და მათთანები იდგომებიან, მაშინ სადაც თქვენ
და თქვენისთანა შეთქმულები შორს იქნებით, არა
მარტო სულით და გულით, ხორციტაც-კი...

მაგრამ კმარა თქვენ გამო ამდენი საუბარი!
უკანასკნელად აგზდით პირ-ბადეს და გაგიტაყვით!
თქვენ არც ინტელიგენცია გწამთ ისე, როგორც
საწამებელია, და არც ოპოზიცია. ხელსახოცად,
პირ-ბადეთ და იარაღად ხმარობდით ყოველივეს,
და დღესაც ისე გინდათ, რომ იხმაროთ... ბან-
კის მმართველობას შიტომ ებრძოდით, რომ გა-
დაგეგდოთ ისინი და მათ ნაცვლად თქვენი
წრის კაცები დაგესვათ და მით ძალი და გავ-
ლენა მოგეპოვებიათ თქვენ საპირადო საქმეების
წარსამატებლად. ჩიკვაძის მოპირდაპირე დ. ლორ-
თქიფანიძე გულ-წრფელი მსხვერპლი იყო თქვე-
ნი გულდაფარული ფარისეულობის: იმას ვერც მა-
ტერიალუად და ვერც ზნეობრივად ბანკის თავმჯდო-

მარგობა თუ რამეს დააკლებდა, თვარა ვერას შესძენდა! მაგრამ დაგეთანხმათ და რას წარმოიდგენდა, თუ თქვენ სულ სხვა გქონდათ სახეში? ის მხოლოდ გზად და ხიდად გინდოდათ, რომ მის შემწეობით საკერაო ცეცხლი დაგენტოთ და მერე უშიშრად, იმ თქვენი მოწონებული კაცის გვერდით, ხელები გეტბოთ!..

დასასრულ კიდევ სხვა რამეზე უნდა ვსაუბრობდეთ სიტყვა: ყველგან ყოფილან და იქნებიან ფარისევლები და არა-წმინდები, რომელნიც ცხოვრებას ჰრყენიან და აურჯულოებენ!.. ჩვენშიაც რომ იყონ, რა გასაკვირველია? მაგრამ ის-კი მაკვარვებს, რომ ზოგიერთი ბატონები ქართულ ჟურნალ-გაზეთებში საფარს იკეთებენ, რომ იქიდან ნიშანში ამოაღებიან ხალხის ერთგული და ხალხის საყვარელი მოღვაწეები!.. მისთანა პირებს, რომელთაც თავის ხანგრძლივ ცხოვრებაში, ჩვენი ქვეყნისათვის, არა თუ არა გაუკეთებიათ-რა, პირ-იქით ბევრი ვნებაც მოუტანიათ, პატივისცემით ვიხსენიებთ და იმათ-კი, რომელთაც ქვეყნისათვის სულიც და გულიც შეუწირავსთ და მტლად ედებიან, ერთი რომელიმე უსაფუძვლო მტრისაგან გამოგონებულს მიზეზის გამო, დედა-მიწასთან ვასწორებთ! ქვასა და ტალახს ვუსვრით და ესეც რომ ცოტა გვგონია, და'ააღუპავ-

დაც აღარ ვზოგავთ: „აკაკისაც უნდა მაჩაბლის დღე
დავაყენოთ და მოვიშოროთ, ან დავკარგოთ“... *)
ნუ თუ ეს გასაგონადაც საზიზღარი არ არის?.. აღარც
მალლა ღვთის გვეშინია და აღარც დაბლა კაცის
გვრცხვენიან?!. გუშინ მაჩაბელი დავლუბეთ, დღეს
აკაკის ვეშუქრებით, ზვალ თოფურიას და გიორგი
წერეთელს გავსწირავთ, ზეგ ბაქრაძეს!..

მერე და რა ანგარიშია? სხვა რომ არა იყოს-
რა, ეინ უნდა გაგვიწიოს მათი მაგიერობა? გონიერი
კაცი ვირსაც არ იყიდის, რომ არ გაატარ-გამოატა-
როს, არ გააჩინდრიკოს და არ გასინჯოს! ჩვენ-კი
ჩვენი ცნობილი მოღვაწეები გვინდა ჩაქოლოთ და
მათ ნაცვლად ის ბიჭ-ბუჩქები გამოვიყვანოთ მოე-
ედმეზე, რომელთაც იმ ძველი მოღვაწეების ნასუფ-
რალის და ნათლის მეტი არა უჭირავთ-რა ზელში
და სით მოაქვთ თავი? სწორე მოგახსენოთ, დიდ
მოგებას ვნახავთ, თუ ისინი, ვის თავზედაც მაც-
ხოვრის მადლით კალთა დაბერტყილა, დავლუბეთ
უმიზეზოდ, და მათ ნაცვლად სათაყვანოდ გავიხა-
დეთ ისინი, ვისაც ქვეყნად საპირადო ანგარიშის და
თავის-თავის განდიდების მეტი არა მიაჩნია-რა!..—

*) კერძო წერილიდან.

სირცხვილია!.. სირცხვილი!! ჩვენ ვე თავის დამდაბ
ლება და განწირვა!.. მე-კი ასე მითქვამს ჩემ-და თა-
ვად, და სხვამ სხვისი იცის.

საზღვარ-გარეთელი.

